

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2026 – Volume 35, Issue 1, pp. 52–72
<https://doi.org/10.54431/jsi.880>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Hanze University of Applied Sciences /
NHL Stenden University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Carla Nouwen, MSc - Tranzo Tilburg University, Tilburg,
The Netherlands; Lentl, Oss, The Netherlands; GGNet,
Warnsveld, The Netherlands.

J. De Bruin - Gemeente Oss, Oss, The Netherlands.

A. J. Van Oosten - Parnassia Groep, The Hague, The
Netherlands; GGZ Momentum, 's-Hertogenbosch, The
Netherlands; U-center Epen, Epen, The Netherlands.

I. Driesen - Lentl, Oss, The Netherlands.

L. Verharen - Research group Strengthening Social Quality,
HAN University of Applied Sciences, Campus Nijmegen,
Nijmegen, The Netherlands.

T. Van Regenmortel - Tranzo Tilburg University, Tilburg,
The Netherlands; HIVA and Faculty Social Sciences,
University of Leuven, Leuven, Belgium.

Correspondence to: Carla Nouwen

E-mail: c.nouwen@ggnet.nl

Category: Research

EEN LEIDRAAD VOOR REFLECTIE EN DOORONTWIKKELING VAN INTEGRAAL WERKEN IN HET SOCIAAL DOMEIN

CARLA NOUWEN,
J. DE BRUIN, A.
J. VAN OOSTEN,
I. DRIESEN, L.
VERHAREN,
T. VAN
REGENMORTEL

A GUIDE FOR REFLECTION AND FURTHER DEVELOPMENT OF INTEGRATED WORKING IN THE SOCIAL DOMAIN

SAMENVATTING

Integraal werken tussen de domeinen zorg & welzijn en werk & inkomen wordt gezien als een efficiënte en effectieve manier van ondersteuning voor inwoners met problemen op meerdere leefgebieden, maar blijkt in de praktijk vaak lastig te realiseren. In reactie daarop is een leidraad ontwikkeld die professionals en organisaties ondersteunt bij reflectie en verdere ontwikkeling

van deze manier van integraal werken. Deze studie onderzoekt in hoeverre de leidraad bijdraagt aan reflectie en doorontwikkeling volgens professionals. Door middel van focusgroepen met uitvoerende professionals in een wijkgerichte, integrale uitvoeringspraktijk zijn de ervaringen met het gebruik van de leidraad in kaart gebracht. De resultaten laten zien dat de leidraad het reflectief vermogen van professionals stimuleert en bijdraagt aan zowel individueel als collectief leren binnen teams. Het gezamenlijk reflecteren aan de hand van de leidraad bracht blinde vlekken aan het licht en leidde tot concrete suggesties voor verbetering van integraal werken. De bevindingen benadrukken het belang van een lerende organisatiecultuur en meervoudige reflectie op zowel micro-, meso- als macroniveau. De studie laat zien dat de leidraad een praktische en bruikbare tool is voor professionalisering van integraal werken in het sociaal domein.

TREFWOORDEN

Integraal werken, Leidraad, Professionalisering, Reflecteren, Sociaal domein, Werk & Inkomen, Zorg & Welzijn

ABSTRACT

A Guide for Reflection and Further Development of Integrated Working in the Social Domain. Integrated working between the domains of care & welfare and work & income is seen as an efficient and effective way of supporting citizens with problems in multiple areas of life, but in practice it often proves difficult to achieve. In response, a guideline was developed to support professionals and organisations in reflecting on and further developing this way of integrated working. This study investigates to what extent the guideline contributes to reflection and further development according to professionals. Using focus groups with professionals in a neighbourhood-based, integrated implementation practice, experiences with the use of the guideline were mapped. The results show that the guideline stimulates the reflective capacity of professionals and contributes to both individual and collective learning within teams. Joint reflection based on the guideline revealed blind spots and led to concrete suggestions for improving integrated working. The findings highlight the importance of a learning organisational culture and multi-level reflection at micro, meso and macro levels. The study thus underscores the value of the guideline as a practical tool for the professionalisation of integrated working in the social domain.

KEYWORDS

Care & Welfare, Integrated working, Guide, Professionalization, Reflection, Social domain, Work & Income

INTRODUCTIE

In Europa is er een stijgende tendens in het aantal huishoudens dat te maken heeft met meervoudige problemen op verschillende leefgebieden (OECD, 2022; Van Den Groot et al., 2021). Om deze huishoudens te ondersteunen, bestaan er verschillende organisaties en voorzieningen voor hulp. Uit diverse studies blijkt dat een integrale aanpak, waarbij professionals en organisaties domein-overstijgend samenwerken, een efficiënte en effectieve manier kan zijn om mensen met meervoudige problemen beter te helpen (Bouget et al., 2015; Steens et al., 2018; Van Arum et al., 2020). In Nederland zijn binnen het sociaal domein gemeenten verantwoordelijk voor de uitvoering van Jeugdwet, de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) en de Participatiewet (Van Den Broek et al., 2020). Daarbij spelen sociale (wijk)teams, wijkgerichte en integrale hulpverlening een belangrijke rol in het bieden van maatwerkoplossingen aan bewoners (Bouget et al., 2015; European Commission, 2021). Echter, ondanks het aanwezige hulpaanbod blijft het hulpverleningslandschap vaak complex en gefragmenteerd, waardoor mensen moeite hebben om de juiste hulp te vinden en aan te vragen (Van Den Groot et al., 2021).

Gemeenten en organisaties binnen het sociaal domein hebben een cruciale rol in het vereenvoudigen en verbeteren van de hulpverleningssystemen, zodat professionals effectief kunnen samenwerken en mensen met meervoudige problemen kunnen ondersteunen (De Ruig et al., 2023). Het bieden van een integrale aanpak vereist de nodige kennis en vaardigheden van professionals en het faciliteren door organisaties om dit efficiënt en effectief te doen. Hoewel iedereen het belang van integraal werken inziet, blijkt het in de praktijk vaak een uitdaging om dit op een duurzame en effectieve manier vorm te geven (Munday, 2007). Een tijdige en effectieve samenwerking tussen professionals wordt vaak belemmerd door fragmentatie van hulpverleningssystemen en een gebrek aan inzicht in elkaars professionele betrokkenheid bij een huishouden. Bij mensen met meervoudige problemen leidt dit regelmatig tot een mismatch tussen hun behoeften en het beschikbare hulpaanbod. Deze mismatch wordt versterkt door structurele belemmeringen, zoals verschillen in professionele culturen, beperkte toegang tot voorzieningen en gefragmenteerde financieringsstructuren (Henderson et al., 2017; Kodner & Spreeuwenberg, 2002).

De studie uit dit artikel is gebaseerd op zeven praktijkprojecten die onderdeel waren van het ZonMw Verspreidings- en Implementatieproject (VIMP) Integrale werkwijzen tussen zorg & welzijn en werk & inkomen (Nouwen et al., 2023). Het doel van dit project was om inzichten uit deze zeven projecten te bundelen, te verdiepen en breed toegankelijk te maken voor professionals en organisaties die werken met inwoners met meervoudige problematiek. Op basis van een interpretatieve synthese van de resultaten uit deze projecten is een leidraad als praktische reflectietool ontwikkeld die professionals

en organisaties ondersteunt bij het verder vormgeven van integraal werken tussen de domeinen zorg & welzijn en werk & inkomen (Nouwen et al., 2025, onder review). Uit deze synthese kwamen vijf sleutelementen naar voren die in alle projecten als bepalend werden gezien voor succesvol integraal werken: 1) aansluiten leefwereld inwoner, 2) krachtgerichte benadering, 3) gedeelde hulpverleningsaanpak, 4) facilitering organisatie, en 5) gebruik van toolbox. Tabel 1 bevat een nadere omschrijving van deze vijf sleutelementen zoals opgenomen in de leidraad.

Tabel 1: Omschrijving van de vijf sleutelementen uit de leidraad.

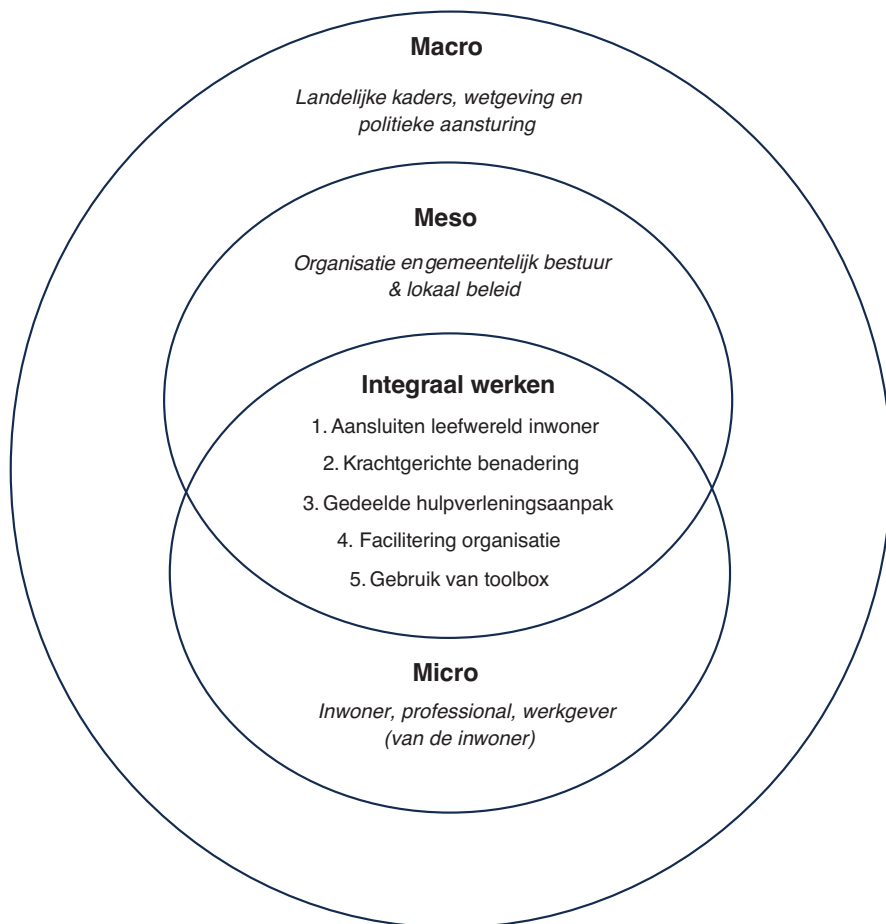
Sleutelement	Omschrijving
Aansluiten leefwereld inwoner	Aansluiten bij de leefwereld van de inwoner vraagt om aandacht voor de persoonlijke, emotionele alliantie tussen professional en inwoner. Het tonen van begrip, empathie en medeleven, het complimenteren en motiveren van de inwoner zijn voorbeelden die bijdragen aan een goede alliantie met de inwoner. Straal vertrouwen uit naar de inwoner, wees geduldig en pas je taalgebruik aan naar een inwoner zodat je als professional de situatie van de inwoner begrijpt en de inwoner begrijpt welke zorg de professional biedt. Het is essentieel dat de inwoner zich gezien, gehoord, begrepen en serieus genomen voelt. Dat de inwoner wordt gezien als expert in zijn eigen leven.
Krachtgerichte benadering	Een krachtgerichte benadering is dat je bij hulpvragen van een inwoner uitgaat van de krachten en talenten van de inwoner. Hanteer een positieve benadering. Als professional naast de inwoner gaan staan en kijken naar wat er mogelijk is. Als professional de inwoner de vraag stellen: 'Hoe zou je geholpen zijn?' Laat de inwoner aangeven waar hij prioriteit aan geeft in de ondersteuning, zodat de inwoner de regie houdt in het bepalen van de route en accenten in de hulp.
Gedeelde hulpverleningsaanpak	Een gedeelde hulpverleningsaanpak is essentieel om inwoners de best mogelijke integrale ondersteuning te kunnen bieden. Het ontwikkelen van een gemeenschappelijke taal helpt daarbij: door verschillende perspectieven samen te brengen, begrijpen professionals en inwoner elkaar beter. Multidisciplinair overleg, waarbij inwoner en betrokken professionals samenkomen, vormt een belangrijk onderdeel van deze aanpak. In dit overleg worden de hulpvraag, het hulpverleningsplan en de bijbehorende afspraken en (vervolg)acties gezamenlijk besproken.

Tabel 1: (continued)

Sleutelement	Omschrijving
	Professionals krijgen hierdoor een (vollediger) beeld van de inwoner, zowel inhoudelijk (welke problemen zijn er op welke leefgebieden) als procesmatig (wie is betrokken en wat is al in gang gezet). Vanuit deze gedeelde inzichten bepalen professionals samen met de inwoner welke ondersteuning het beste aansluit bij zijn situatie.
Facilitering organisatie	Een integrale aanpak vraagt op beleidsmatig en bestuurlijk niveau om overeenstemming tussen de beleidsvisie, de inrichting van de gemeentelijke organisatie en de betrokken uitvoerende organisaties. Voor duurzame inbedding is het belangrijk dat afspraken over samenwerking, regie en werkprocessen worden vastgelegd en geborgd, bijvoorbeeld in een samenwerkingsconvenant dat rekening houdt met externe omstandigheden, zoals regionale afspraken en wet- en regelgeving. Succesvol integraal werken vraagt daarnaast om facilitering zowel op mesoniveau (opzetten van een samenwerkingsstructuur en zorgen voor benodigde middelen) als op microniveau (creëren van een productieve werkomgeving voor professionals). Het is essentieel dat één organisatie verantwoordelijkheid neemt voor de regie op de integrale werkwijze. Ook moeten met de betrokken professionals duidelijke samenwerkingsafspraken worden gemaakt om tot een structurele werkwijze te komen.
Gebruik van Toolbox	Het gebruik van een toolbox, oftewel een gereedschapskist, is eveneens één van de sleutelementen die succesvol integraal werken bevordert. Op basis van de zeven bestudeerde praktijkprojecten konden in totaal 19 hulpmiddelen gedestilleerd worden die professionals en organisaties kunnen ondersteunen bij het implementeren van integrale aanpakken. Deze tools variëren van theoretische modellen die als hulpmiddel kunnen dienen bij het organiseren of implementeren van integraal werken, tot praktische instrumenten die professionals direct kunnen inzetten in de uitvoering. De tools richten zich daarmee op de vraag welke gezamenlijke acties nodig zijn om integraal werken te realiseren en op welk niveau (micro, meso of macro) impact wordt beoogd.

Integraal werken speelt zich binnen het sociaal domein af op meerdere niveaus waarbij doorgaans het onderscheid wordt gemaakt tussen het macro-, meso- en microniveau (Binkhorst et al., 2019; Valentijn et al., 2013). Ook in de leidraad wordt dit onderscheid gemaakt, waarbij elk niveau een eigen rol speelt in de integrale samenwerking tussen de domeinen zorg & welzijn en werk & inkomen. Het macroniveau verwijst naar de meest brede externe factoren die buiten de controle van individuen of organisaties liggen, maar wel een significante invloed op hen hebben en waarop organisaties wel invloed kunnen uitoefenen. Voorbeelden hiervan zijn landelijke kaders, politieke aansturing en wetgevende kwesties. Het mesoniveau verwijst naar de afstemming en samenwerking tussen organisaties en professionals, waarin organisatiebeleid wordt gevormd en partnerschappen om integrale ondersteuning te leveren worden ontwikkeld. Het microniveau verwijst naar de individuele acties van en interactie tussen inwoner, diens eventuele werkgever (van de inwoner) en betrokken hulpverlenende professionals (Valentijn et al., 2013). De cirkel in het midden van de leidraad, 'integraal werken', vertegenwoordigt de vijf sleutelementen voor succesvol integraal werken op zowel meso- als microniveau in de dagelijkse praktijk van professionals die inwoners ondersteunen. Deze elementen richten zich primair op de directe interactie tussen inwoner en professionals (microniveau) en de samenwerking tussen professionals en organisaties (mesoniveau). Figuur 1 biedt een visuele weergave van de leidraad.

Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat hulpmiddelen zoals handelingskaders, leidraden en handreikingen effectief kunnen zijn om reflectie binnen het sociaal domein te structureren en te ondersteunen (Brookfield, 2017; Thompson & Pascal, 2012). Ze helpen professionals systematisch te reflecteren op hun handelen, ethische dilemma's te verkennen en de kwaliteit van hulp te verbeteren. Binnen integraal werken is reflectie bovendien cruciaal, omdat verschillende professionele perspectieven, waarden en werkwijzen samenkomen en afstemming vragen. Reflectie helpt professionals om impliciete aannames expliciet te maken, gezamenlijke betekenis te construeren en complexe casuïstiek vanuit meerdere perspectieven te analyseren (D'Amour & Oandasan, 2005; Reeves et al., 2010). Een gestructureerde reflectietool kan dit proces ondersteunen doordat zij taal en structuur biedt om deze domein-overstijgende reflectie systematisch vorm te geven. In de praktijk worden dit soort hulpmiddelen echter weinig gebruikt. Ondanks hun theoretische en empirische onderbouwing passen professionals ze maar beperkt toe (Steens et al., 2018; Steyaert et al., 2010). Dit onderstreept het belang van zorgvuldig aandacht besteden aan het implementeren van dergelijke hulpmiddelen in de dagelijkse praktijk (Grol & Wensing, 2020). Het dichten van de kloof tussen theorie en praktijk blijkt nog steeds een uitdaging, maar is essentieel voor het verbeteren van de kwaliteit van ondersteuning aan huishoudens (Steens et al., 2018; Van Der Zwet et al., 2011).

Figuur 1: Leidraad voor reflectie en (verdere) ontwikkeling van integraal werken tussen zorg & welzijn en werk & inkomen.

Doel en vraagstelling

Het onderzoek in dit artikel richt zich op de vraag in hoeverre de ontwikkelde leidraad *Integraal werken* (Nouwen et al., 2025, onder review) professionals ondersteunt bij reflectie en de doorontwikkeling van integraal werken in de praktijk. Het doel van dit artikel is om te onderzoeken

hoe professionals de leidraad ervaren en in welke mate deze bijdraagt aan reflectie en verdere ontwikkeling van integraal werken in de dagelijkse praktijk.

De hoofdvraag luidt: *In hoeverre draagt de leidraad volgens professionals bij aan reflectie op en doorontwikkeling van integraal werken in de praktijk?*

METHODOLOGIE

Context

Het onderzoek wordt uitgevoerd in twee proeftuinwijken in een Nederlandse gemeente waar wijkbewoners, welzijns- en zorgprofessionals, woningbouwcorporaties, de gemeente en andere maatschappelijke partijen samenwerken in het realiseren van een vitale wijk waar bewoners een betere gezondheid en welzijn ervaren tegen lagere kosten. In deze proeftuin wordt een wijkgerichte en integrale werkwijze gehanteerd waarbij de domeinen wonen, welzijn, werk, inkomen, schuldhulpverlening en ondersteuning nauw samenwerken. Een bijkomend aspect van deze proeftuinwijken is de toepassing van ontschotte financiering. In plaats van het gebruikelijke systeem van gescheiden budgetten voor verschillende zorg- en welzijnsdomeinen, wordt er in deze wijken gewerkt met één gezamenlijk wijkbudget. Deze benadering biedt professionals de mogelijkheid om flexibel en op maat in te spelen op de behoeften van wijkbewoners, zonder de beperkingen van gescheiden financieringsstromen. Als methodische interventie om vorm te geven aan integraal werken met inwoners is de *Samenwerkwijze* geïmplementeerd, waarbij inwoners zelf oplossingen bedenken en organisaties hen ondersteunen in de uitvoering daarvan (Jansen, 2024). Zie Kader 1 voor een

Kader 1: De interventie *Samenwerkwijze* (Jansen, 2024).

Deze interventie is gebaseerd op vijf principes: 1) De inwoner staat centraal, 2) de vraag van de inwoner leidt tot het nieuwe aanbod, 3) we werken vanuit vertrouwen en gezamenlijke verantwoordelijkheid, 4) begin bij de basis, en 5) het maatschappelijk rendement is wat telt. Vanuit de *Samenwerkwijze* vindt een vraagverheldering plaats met de inwoner op basis van drie vragen: 'Wat wil ik, wat kan ik en wat heb ik nodig?'. Er wordt een Samenwerkplan gemaakt met de inwoner op basis van de drie vragen. Indien sprake is van een meervoudige vraag waarbij meerdere expertises en/of invalshoeken nodig zijn, wordt de stap naar het *Samenwerkoverleg* gemaakt: dit is een gezamenlijk overleg tussen inwoners en betrokken professionals.

nadere toelichting op deze interventie. Deze methodiek is opgenomen in de databank effectieve interventies.

De werkwijze binnen de proeftuinwijken waarin dit onderzoek plaatsvindt, sluit nauw aan bij de eerder ontwikkelde leidraad voor reflectie en doorontwikkeling van integraal werken. De proeftuin biedt een praktijkgerichte en relevante omgeving om te onderzoeken hoe professionals reflecteren op integraal werken en welke uitdagingen en knelpunten zij daarbij tegenkomen. Omdat de leidraad integraal werken in de betrokken proeftuinwijken nog geen onderdeel is van de reguliere uitvoeringspraktijk, is deze in dit onderzoek ingezet als een gestructureerde interventie binnen begeleide reflectiesessies. Dit maakte het mogelijk om te verkennen hoe professionals de leidraad ervaren en in hoeverre deze bijdraagt aan reflectie en doorontwikkeling van integraal werken.

Dataverzameling

Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag is een kwalitatieve studie uitgevoerd, waarbij gebruik is gemaakt van focusgroepen. De focusgroepensessies vonden plaats tussen december 2024 en februari 2025, en werden uitgevoerd door de eerste en tweede auteur van dit artikel. Er is gekozen voor focusgroepen omdat deze interactie tussen deelnemers faciliteren, wat diepere inzichten oplevert in de dynamiek en ervaringen van professionals en organisaties. Dit wordt als waardevol beschouwd in contexten waar samenwerking tussen verschillende organisaties en professionals centraal staat (Onwuegbuzie et al., 2009; Rabiee, 2004). Focusgroepen stellen deelnemers in staat om uitdagingen met elkaar te delen en elkaars perspectieven aan te vullen, wat een rijkere context biedt om de onderzoeksvraag te beantwoorden in vergelijking met interviews, die dit interactieve element missen. Bovendien vormen focusgroepen een efficiënte manier om diverse perspectieven te verzamelen binnen een beperkte tijd, waardoor de belasting voor deelnemers wordt verminderd (Onwuegbuzie et al., 2009; Rabiee, 2004). In beide wijken zijn drie focusgroepsessies uitgevoerd.

De eerste sessies in beide wijken begonnen met een introductie over het doel van de studie en het belang van deelname. Participanten werden geïnformeerd over vertrouwelijkheid, vrijwillige deelname, het recht om op elk moment zonder gevolgen te stoppen en het feit dat er geluidsopnames werden gemaakt van de sessies. Ze ontvingen ook een toestemmingsformulier, waarin ze schriftelijke toestemming gaven voor deelname inclusief de geluidsopnames van de sessies.

De thema's die tijdens de verschillende sessies aan de orde kwamen, waren gebaseerd op de vijf sleutelementen uit de leidraad: 1) aansluiten leefwereld inwoner, 2) krachtgerichte benadering,

3) gedeelde hulpverleningsaanpak, 4) facilitering organisatie en 5) gebruik van toolbox. Per thema werden reflectievragen gesteld: "Waar denken jullie aan bij [sleutelement]?", "wat wordt er al gedaan met [sleutelement]?", "wat gaat goed?" en "wat kan nog beter?". Naast deze thematische bespreking van de vijf sleutelementen zijn in de laatste focusgroepsessies in beide wijken aanvullende vragen gesteld die specifiek gericht waren op de toepassing en ervaren meerwaarde van de leidraad. Professionals werd onder meer gevraagd hoe zij het reflecteren aan de hand van de leidraad hadden ervaren, welke meerwaarde zij zagen, wat zij als professional met de leidraad kunnen en welke randvoorwaarden zij nodig achten om ermee te kunnen werken. Participanten konden op elk moment vragen stellen. Ethische goedkeuring van de studie werd verleend door de Ethics Review Board van Tilburg University, Nederland (TSB_RP1937).

Participanten

Het focusgroepenonderzoek is uitgevoerd met in totaal dertien professionals die werkzaam zijn in een van de twee proeftuinwijken. In elke wijk namen dezelfde professionals deel aan drie opeenvolgende focusgroepsessies. Per sessie waren minimaal vijf en maximaal zeven deelnemers aanwezig. Deze professionals brengen elk ervaring mee naar de proeftuin vanuit een specifieke rol of functie, variërend van ervaring in bijvoorbeeld ambulant begeleider, jeugd of volwassenen consulent wijkteam, of consulent inkomen. Een beschrijving van de deelnemende professionals is te lezen in Tabel 2.

Data-analyses

De data-analyse van het focusgroepenonderzoek is systematisch en gefaseerd uitgevoerd door de eerste, tweede en vierde auteur van het artikel. De geluidsopnamen zijn in eerste instantie automatisch getranscribeerd met behulp van een AI-ondersteunende applicatie. De eerste auteur heeft de transcripties vervolgens gecontroleerd en waar nodig gecorrigeerd om de nauwkeurigheid en volledigheid te waarborgen. Vervolgens zijn de transcripten gecodeerd met behulp van het kwalitatieve data-analyseprogramma Atlas.ti (versie 24). De codering is stapsgewijs verlopen, waarbij zowel inductieve als deductieve analysetechnieken zijn toegepast. Dit betekent dat enerzijds vooraf bepaalde theoretische concepten uit de leidraad *integraal werken* en proeftuin-gerelateerde thema's (zoals de Samenwerkwijze en ontschotte financiering) als uitgangspunt dienden. Anderzijds werd ruimte gelaten voor nieuwe, opkomende inzichten uit de data zelf. Door iteratief te coderen en voortdurend terug te grijpen op wetenschappelijke inzichten, werd een diepgaand begrip verkregen van de ervaringen, uitdagingen en succesfactoren met de leidraad. Na

Tabel 2: Belangrijkste kenmerken van de deelnemende professionals (N=13).

<i>Leeftijd</i>	25-35	6
	36-50	2
	51-60	5
<i>Geslacht</i>	Man	5
	Vrouw	8
<i>Functie</i>	Ambulant begeleider	8
	Consulent Inkomen	1
	Teamleider	1
	Jeugd sociaal werker	3
<i>Expertisegebied</i>	Jeugd en Opvoeding	3
	GGZ en Psychosociaal Welzijn	5
	LVB	1
	Sociaal Domein algemeen	3
	Participatie en Inkomen	1
<i>Aantal jaar werkervaring</i>	1-3	2
	4-10	5
	11-20	1
	21-30	2
	31-40	3

de initiële codering zijn patronen en samenhang tussen thema's geanalyseerd om overkoepelende inzichten te formuleren. Deze analyse heeft geleid tot een thematische samenvatting die de belangrijkste bevindingen helder structureert.

RESULTATEN

Het onderzoek had als doel te bestuderen wat de leidraad volgens professionals bijdraagt aan reflectie en verdere doorontwikkeling van integraal werken tussen zorg & welzijn en werk & inkomen in de praktijk. In deze paragraaf wordt ingegaan op de belangrijkste bevindingen.

Verdiepende reflectie

Uit de bevindingen blijkt dat de leidraad volgens professionals bijdraagt aan reflectie op het eigen en andermans professionele handelen met betrekking tot integraal werken. De dialogen die op basis van de leidraad gevoerd werden, zorgden volgens professionals voor meer bewustzijn over elkaars visies en meningen. Deze dialogen vonden plaats tijdens de focusgroepsessies en werden begeleid door de eerste en tweede auteur, die de sleutelementen uit de leidraad gebruikten om het gesprek te structureren. Daarmee fungeert de leidraad als een soort van katalysator voor verdiepende reflectie. Professionals geven aan dat ze zonder het voeren van dialogen aan de hand van de leidraad samen minder snel tot diepgang zouden komen: "Ik denk dat wij dat uit onszelf niet zo snel zouden doen. Nu word je eigenlijk meer bewust van de vraag. Misschien moeten we daar zelf ook wel iets meer aan doen." (Respondent 7).

Door gebruik te maken van de leidraad worden professionals gestimuleerd om hun professioneel handelen te bevragen en expliciet te maken: wat doen ze, wat werkt, wat kan beter en wat zijn verbeteracties? Tijdens dialogen over het sleutelement *aansluiten leefwereld inwoner* kwamen professionals bijvoorbeeld tot de gedeelde herkenning dat ze regelmatig spanning ervaren tussen organisatorische kaders en een gedegen afstemming op de leefwereld van inwoners. Professionals geven aan zich soms klem te voelen zitten tussen de verwachtingen van opdrachtgevers en de uitvoerbaarheid van de integrale manier van werken in de praktijk. Professionals kwamen tot de constatering dat ze dialogen tussen beleid en praktijk missen. Dit kan volgens hen bijdragen aan het verder versterken van integraal werken. Ze ervaren een sterke behoefte aan een dialoog met opdrachtgevers en beleidsmakers over wat van hen precies wordt verwacht en wat haalbaar is binnen verschillende werksoorten en doelgroepen: "Het zou helpen als duidelijk is wat er van ons verwacht wordt. Niet alleen 'het moet', maar ook h   het dan kan." (Respondent 8), en "Het zou nog meer nut hebben als er structureel met mensen gereflecteerd kan worden die de opdracht voor integraal werken formuleren en faciliteren, zoals mensen van de gemeente. Dat er een dialoog ontstaat tussen professionals, beleidsadviseurs en opdrachtgevers." (Respondent 13).

Ook uit de bevindingen over *krachtgericht benaderen* van inwoners komt naar voren dat de dialogen hebben bijgedragen aan meer bewustwording over wat krachtgericht benaderen inhoudt. Tegelijkertijd leidde dit tot de erkenning van de uitdagingen en spanningen die het krachtgericht werken met zich meebrengt in de dagelijkse praktijk van integraal werken. De transitie van een meer probleemgerichte naar een krachtgerichte aanpak blijkt, in de context van de bestudeerde praktijken, niet alleen een andere manier van denken en handelen van professionals, maar ook

een verandering vanuit inwoners en de organisaties. Professionals gaven aan dat er bijvoorbeeld meer tijd en ruimte nodig is voor gesprekken met inwoners in plaats van ad-hoc oplossingen die voortkomen uit tijdsdruk of organisatorische beperkingen. Uit de reflectie op het vragen naar de krachten van inwoners kwam het gedeelde besef naar voren dat ook niet alle inwoners in staat zijn om direct te verwoorden wat hun talenten en krachten zijn en waarop zij regie willen voeren.

Houvast voor collectief leerproces

Naast een individuele, verdiepende reflectie, zoals hierboven beschreven, draagt de leidraad bij aan het collectieve leerproces binnen teams. Volgens professionals biedt de leidraad een gespreksstarter en houvast voor het voeren van de dialoog over de integrale manier van werken: “Het gaf wel richting in het gesprek, wat je samen wilt bereiken, dat het een soort van houvast biedt in hoe je integraal kan werken.” (Respondent 1).

Door het gezamenlijke reflectieproces wordt het inzicht in elkaars handelen vergroot en worden ook blinde vlekken zichtbaar. Tijdens de dialogen over het sleutelement *gedeelde hulpverleningsaanpak* werd bijvoorbeeld zichtbaar dat er onderling verschillen bestaan in taakopvattingen (“dat is niet mijn rol”). Daarnaast ervaren professionals een gebrek aan een gedeeld registratiesysteem, wat het werken vanuit een gezamenlijke aanpak belemmert. Door te horen hoe anderen tegen zaken aankijken en onderwerpen ervaren, wordt het collectieve leerproces bevorderd:

Ik vind het aanhoren van m'n collega's, van waar ze mee zitten, dat vind ik wel heel interessant. Enerachter komen of die hetzelfde denken of juist het tegenovergesteld denken. Dat vind ik van de sessies wel mooi. Je pakt het dan mooi samen. (Respondent 3).

Door gezamenlijk te reflecteren aan de hand van de leidraad, en in de vorm van focusgroepensessies, over de integrale manier van werken komen inzichten voor verbetering tot stand die bijdragen aan het verder versterken van de integrale manier van werken. Professionals gaven aan een structurele behoefte te hebben aan dergelijke reflectiemomenten als onderdeel van hun dagelijkse praktijk.

Meer inzicht in verbetermogelijkheden

De toepassing van de leidraad leverde waardevolle inzichten op voor de doorontwikkeling van de integrale werkwijze. De leidraad hielp professionals om explicieter stil te staan bij onderwerpen

binnen hun eigen lokale werkomgeving, zoals het bespreken van het sleutelement *facilitering organisatie*. Door middel van reflectievragen, zoals 'Waar denken jullie aan bij facilitering organisatie?', 'wat gebeurt er aan facilitering vanuit de organisatie binnen jullie eigen integrale werkpraktijk?', 'wat gaat goed en wat kan er nog beter?', kwam een dialoog op gang die anders volgens professionals wellicht niet had plaatsgevonden.

Uit deze gesprekken kwam bijvoorbeeld naar voren dat professionals de gebiedsgerichte, financieel ontschotte samenwerking binnen de bestudeerde uitvoeringspraktijk als complex ervaren. Circa vijftien verschillende organisaties maken onderdeel uit van de proeftuin waarbij professionals taken binnen zowel de proeftuin als hun moederorganisatie combineren. Daar er verschillen zijn in werkwijzen tussen de proeftuin en moederorganisaties leidt dit regelmatig tot verwarring en frictie. Tegelijkertijd benoemden professionals ook kansen om knelpunten aan te pakken. Zo gaven zij aan dat een heldere taakverdeling, bijvoorbeeld ten aanzien van caseloadtaken binnen de proeftuin versus de moederorganisatie, en expliciete afspraken over rollen en verantwoordelijkheden kunnen helpen om verwarring te voorkomen. Ook wezen zij op het belang van gelijkwaardige afstemming tussen organisaties en gezamenlijke besluitvorming. Daarnaast werden gedeelde randvoorwaarden benoemd, zoals tijd en rollen voor samenwerking en afspraken over informatiedeling. Deze reflecties leidden tot concrete suggesties voor verbetering, waaronder de ontwikkeling van een gedeeld registratiesysteem, het organiseren van structurele reflectiesessies, het voeren van dialoog met opdrachtgevers en beleid, en het structureel evalueren van de samenwerking: "Het helpt ons om een stap verder te denken: niet alleen wat er misgaat, maar ook wat we er eraan kunnen doen." (Respondent 9).

Behoeftte aan gezamenlijke en gestructureerde scholing

Uit de dialogen over het sleutelement *gebruik van toolbox* kwam naar voren dat professionals in de dagelijkse praktijk vooral handelen op basis van ervaring. Er wordt wel degelijk gebruik gemaakt van diverse methodieken, gespreksvormen en formats, maar dit wordt niet zozeer herkend als gebruikmaken van een toolbox. Hoewel er vanuit organisaties mogelijkheden worden geboden om diverse trainingen te volgen, is dit hoofdzakelijk versnipperd georganiseerd en vindt dat veelal plaats op persoonsgebonden basis. Ook gaven professionals aan dat er behoefte is aan meer bewustwording van wat er aan tools allemaal voorhanden is. Als verbeterpunt kwam naar voren dat een gezamenlijke en toegankelijke toolbox ondersteunend kan zijn. Ook werd gesuggereerd om een gezamenlijk en gestructureerd scholings- en inwerkprogramma te ontwikkelen dat specifiek is toegespitst op de werkwijze en context van de proeftuin.

Herkenning en aanvulling op de sleutelementen uit de leidraad

Professionals geven aan zich te herkennen in de omschrijvingen van de sleutelementen uit de leidraad. De omschrijvingen sluiten goed aan bij hoe de professionals de elementen in de praktijk ervaren en zijn bruikbaar voor reflectie op integraal werken. Enkele suggesties voor verbetering worden gedaan. Zo geven professionals bij het sleutelement *facilitering organisatie* aan dat er vanuit organisaties meer aandacht mag zijn voor het monitoren van hun ervaringen, bijvoorbeeld bij evaluaties, om beter zicht te krijgen op hoe het in de praktijk gaat en waar zij tegenaan lopen. Dit suggereert dat het sleutelement aangevuld kan worden met het belang van structurele dialogen tussen de praktijk en het organisatie- en beleidsniveau, zodat knelpunten tijdig worden gesignaleerd en waar nodig kan worden bijgestuurd. Verder geven professionals aanvullingen voor de definiëring van het sleutelement *aansluiten leefwereld inwoner*, zoals het belang om breder te kijken naar de vraag die de inwoner stelt: de vraag achter de vraag. Ook hechten professionals bij dit element waarde aan laagdrempeligheid in contact met de inwoner, en het zorgen voor vertrouwen en veiligheid.

DISCUSSIE

Deze studie werd uitgevoerd om te onderzoeken of de leidraad *integraal werken* (Nouwen et al., 2025, onder review) bijdraagt aan reflectie en doorontwikkeling van integraal werken tussen de domeinen zorg & welzijn en werk & inkomen. De resultaten van onze studie toonden aan dat de leidraad zowel het individuele als collectieve leerproces van professionals stimuleert. De leidraad, met aandacht voor vijf sleutelementen die bijdragen aan succesvol integraal werken en het samenspel tussen het micro-, meso- en macroniveau, verdiept het reflectieve vermogen van professionals. In dit onderzoek werd de leidraad ingezet als interventie binnen begeleide reflectiesessies, waardoor zichtbaar werd hoe deze in een gestructureerde setting het reflectieproces ondersteunt.

Het bevorderen van reflectieve praktijken aan de hand van leidraden, zoals in onze studie centraal stond, kan professionals en organisaties helpen om het professionele handelen te versterken en hun reflectieve vaardigheden te verbeteren (Ferguson, 2018; Staempfli & Fairtlough, 2018). Hoewel de leidraad in dit onderzoek niet geïntegreerd was in het dagelijkse werk, lieten de begeleide reflectiesessies zien dat het gebruik ervan het collectieve leerproces binnen teams kan stimuleren (Schilder, 2013). Van Pelt et al. (2020) benadrukken dat professionalisering een actief en continu proces is dat vorm krijgt op individueel, team-, organisatie- en collectief niveau. Onze

bevindingen sluiten hierbij aan doordat de leidraad mechanismen activeert die in de literatuur worden gezien als voorwaarden voor voortdurend leren, zoals bewustwording, inzicht in elkaars handelen en gezamenlijke reflectie. Hoewel dit onderzoek een momentopname betreft, suggereren de resultaten dat leidraden zoals deze aanknopingspunten bieden voor verdere professionalisering. Vervolgonderzoek is nodig om te onderzoeken hoe de leidraad in de dagelijkse praktijk kan worden ingebed en of deze daadwerkelijk bijdraagt aan continu leren.

Het bespreken van het sleutelement *gebruik van toolbox* maakte blinde vlekken zichtbaar, zoals het ontbreken van een gedeeld overzicht van beschikbare methodieken en verschillen in taakopvattingen tussen professionals. Eerdere studies van Schilder (2013) en Van Der Zwet et al. (2011) lieten zien dat professionals in het sociale domein te weinig expliciet gebruikmaken van wetenschappelijk kennis, en dat juist het bewust toepassen van wetenschappelijke kennis het professionele handelen versterkt. De leidraad *integraal werken* biedt handvatten in de vorm van reflectievragen per sleutelement, die helpen om impliciete kennis expliciet te maken en deze binnen teams en organisaties te delen en borgen. Reflectie is, zoals onderstreept in het Beroepsprofiel van de Sociaal Werker (BPSW, 2021), één van de kerntaken van sociaal werkers voor het versterken van de eigen beroepsidentiteit. De verantwoordelijkheid ligt hiervoor bij de professionals zelf, maar zij hebben hiervoor wel een lerende organisatie nodig (BPSW, 2021; Ferguson, 2018; Schilder, 2013). Voor de praktische toepassing en een duurzame inbedding van de leidraad betekent dit dat organisaties zorg dragen voor facilitering van de benodigde tijd, ruimte en middelen, en het vraagt om een cultuur waarin verbeteren en leren van elkaar centraal staan (Korthagen, 2017; Schilder, 2013).

Tegelijkertijd kan de leidraad een nog grotere bijdrage leveren aan reflectie en het verder ontwikkelen van integraal werken als het leerproces niet alleen betrekking heeft op het microniveau (het individuele handelen), maar zich juist ook op het meso- (organisatie) en macroniveau (bestuur en beleid) afspeelt. De bevinding uit onze studie dat professionals geregeld een gebrek ervaren aan dialogen tussen de praktijk en beleid sluit aan bij wat Kampen (2024) in zijn oratie beschrijft als *gespleten loyaliteit*: sociaal werkers die continu balanceren tussen loyaliteit aan de eisen van beleid en hun professionele waarden in de ondersteuning aan inwoners. Kampen stelt dat deze spanning kan leiden tot morele nood, waarbij sociaal werkers zich klemgezet voelen tussen wat beleidsmatig van hen wordt verwacht en wat zij als goed en rechtvaardig beschouwen in relatie tot hun professionele handelen. Het ontbreken van een structurele dialoog tussen beleid en praktijk draagt volgens onze bevindingen bij aan deze spanning.

Meervoudig reflecteren, waarbij dus ook beleidsmakers en opdrachtgevers betrokken zijn, is essentieel om integraal werken verder te versterken. Dit kan worden gedaan bijvoorbeeld met de methode van spiegelgesprekken. In een spiegelgesprek deelt een doelgroep, bijvoorbeeld inwoners of professionals, hun ervaringen, terwijl een andere doelgroep, bijvoorbeeld managers en beleidsmakers, luisteren en leren (Heijstek, 2020). Met spiegelgesprekken worden verschillende perspectieven samengebracht in één gestructureerde dialoog (Heijstek, 2020; Knol et al., 2020).

Eén van de sterktes van deze studie is dat de opzet praktijkgericht leren op gang bracht binnen een integrale uitvoeringspraktijk. Dit gebeurde aan de hand van de leidraad waarbij dialogen waren vormgegeven middels het voeren van focusgroepsessies met uitvoerende professionals. De methodologie van deze studie bracht zowel het individuele als collectieve leerproces op gang waardoor teamdynamieken, individuele en organisatorische inzichten zichtbaar zijn gemaakt. Hoewel de leidraad in dit onderzoek werd ingezet als begeleide reflectietool, laat de toepassing ervan zien dat zij potentie heeft om professionals te ondersteunen bij het expliciteren van impliciete kennis en het gezamenlijk reflecteren op integraal werken. De leidraad verschilt van de toolbox-instrumenten uit sleutelelement 5, die gericht zijn op de uitvoering en implementatie van integraal werken; de leidraad fungeert juist als een overstijgend hulpmiddel voor reflectie en doorontwikkeling. Vervolgonderzoek is nodig om te bepalen in hoeverre professionals de leidraad zelfstandig kunnen toepassen in de dagelijkse praktijk.

Er zijn ook enkele beperkingen. De studie is uitgevoerd binnen één specifieke integrale uitvoeringspraktijk, waardoor de overdraagbaarheid van bevindingen naar andere contexten mogelijk beperkt is. Daarnaast is het onderzoek uitgevoerd binnen twee proeftuinen waarin relatief veel ruimte, structuur en ondersteuning aanwezig waren om integraal te werken. Deze omstandigheden wijken af van veel reguliere uitvoeringspraktijken, waar tijd, middelen en organisatorische randvoorwaarden minder vanzelfsprekend zijn. De bevindingen over de waarde en toepasbaarheid van de leidraad moeten daarom voorzichtig worden geïnterpreteerd. Verder zijn alleen sessies uitgevoerd met uitvoerende professionals en zijn perspectieven van inwoners, beleidsmakers en opdrachtgevers niet meegenomen. Bovendien is de leidraad in dit onderzoek uitsluitend gebruikt binnen begeleide reflectiesessies in een onderzoekscontext. Het is nog niet bekend hoe professionals de leidraad zelfstandig inzetten in de dagelijkse praktijk en welke aanvullende ondersteuning daarvoor nodig is. Vervolgonderzoek is nodig om te onderzoeken hoe de leidraad functioneert in minder gestructureerde contexten en in hoeverre deze kan bijdragen aan reflectie en integraal werken onder minder ideale omstandigheden.

Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is de leidraad voor te leggen in meerdere, verschillende uitvoeringspraktijken in diverse contexten waarin ook het mesoniveau (beleid en bestuur) in de reflectie wordt meegenomen, evenals het perspectief van inwoners en het sociale netwerk. Een aanvullende aanbeveling, die voortkwam uit een reflectieve terugkoppeling met betrokken professionals, is dat de leidraad versterkt kan worden door ruimte te creëren voor reflectie op lokale doelstellingen van de integrale werkwijze. Hierdoor worden er kansen geboden voor meer maatwerk en flexibiliteit, rekening houdend met de specifieke lokale context van integraal werken. Immers elke gemeente en regio kent unieke doelstellingen en organisatiestructuren. Ten slotte wordt gesuggereerd om de leidraad verder te verrijken door concrete praktijkvoorbeelden toe te voegen per sleutelement, om de toepasbaarheid voor professionals in de dagelijkse praktijk te vergroten.

CONCLUSIE

Concluderend kan er worden gesteld dat de leidraad van meerwaarde is als praktische reflectietool voor professionals om te reflecteren op hun integrale manier van werken tussen zorg & welzijn en werk & inkomen. De leidraad fungeert als een katalysator voor de verdere doorontwikkeling van integraal werken in de praktijk. De vijf sleutelementen uit de leidraad, te weten: 1) aansluiten leefwereld inwoner, 2) krachtgerichte benadering, 3) gedeelde hulpverleningsaanpak, 4) facilitering organisatie en 5) gebruik van toolbox, met daarbij concreet geformuleerde reflectievragen stimuleren het leren en ontwikkelen van professionals in teams. Professionals ervaren de leidraad als een tool voor verdiepende reflectie op hun handelen in de integrale ondersteuning van huishoudens met meervoudige problemen op verschillende leefgebieden. Verder biedt de leidraad een houvast voor het collectieve leerproces in teams en tussen organisaties. Ook brengt het reflecteren met professionals aan de hand van de leidraad meer inzichten teweeg in verbetermogelijkheden over de integrale manier van werken. Tot slot bieden de bevindingen waardevolle inzichten voor het verder versterken van de leidraad zodat deze tool nog meer kan bijdragen aan reflectie en doorontwikkeling van integraal werken binnen het sociaal domein.

ACKNOWLEDGEMENTS AND DISCLOSURE OF INTEREST AND FUNDING

The authors would like to thank all participating professionals for their valuable contributions to this study. The authors declare that they have no conflict of interest and received no external funding for this research.

REFERENTIES

- Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW). (2021). *Beroepscode voor professionals in sociaal werk*. Utrecht: BPSW.
- Binkhorst, J., Overkamp, E., Sprinkhuizen, A., & Wilken, J.-P. (2019). *Integraal werken ontrafeld. Een theoretisch perspectief in vier vensters*. Hogeschool Utrecht.
- Bouget, D., Frazer, H., Marlier, E., Sabato, S., & Vanhercke, B. (2015). Social investment in Europe: A study of national policies. *European Commission*.
- Brookfield, S. D. (2017). *Becoming a critically reflective teacher* (2nd ed.). San Francisco, CA: Jossey Bass.
- D'Amour, D., & Oandasan, I. (2005). Interprofessionality as the field of interprofessional practice and interprofessional education: An emerging concept. *Journal of Interprofessional Care*, 19(sup1), 8–20. <https://doi.org/10.1080/13561820500081604>
- De Ruig, L., Talman, J., Hippert, N., Hogeboom, L., Scholten, C., & Van Puffelen, M. (2023). Inspiratie voor integrale ondersteuning. Zicht op integrale ondersteuning in het sociaal domein en lessen voor gemeenten en de Rijksoverheid. De Beleidsonderzoekers & DSP-groep.
- European Commission. (2021). Access to essential services for people on low incomes in Europe. *Publications Office of the European Union*.
- Ferguson, H. (2018). How social workers reflect in action and when and why they don't: The possibilities and limits to reflective practice in social work. *Social Work Education*, 37(4), 415–427. <https://doi.org/10.1080/02615479.2017.1413083>
- Grol, R. and Wensing, M. (2020). Implementation of Change in Healthcare. In Improving Patient Care (eds M. Wensing, R. Grol and J. Grimshaw). <https://doi.org/10.1002/9781119488620.ch1>
- Heijstek, K. (2020). *Draaiboek organiseren spiegelgesprekken in zorg en welzijn*. TING Communicatie.
- Henderson, J.L., Cheung, A., Cleverley, K., Chaim, G., Moretti, M.E., ... De Oliveira, C. (2017). Integrated collaborative care teams to enhance service delivery to youth with mental health and substance use challenges: Protocol for a pragmatic randomised controlled trial. *British Medical Journal Open*, 7(2), 1–11. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2016-014080>
- Jansen, S. (2024). *Handboek De Samenwerkwijze inclusief Leerplan*.
- Kampen, T. (2024). *Gespleten loyaliteit. Sociaal werkers in morele nood*. (Oratie). University of Humanistic Studies.
- Knol, A. S. L., Huiskes, M., Koole, T., Meganck, R., Loeys, T., & Desmet, M. (2020). Reformulating and mirroring in psychotherapy: A conversation analytic perspective. *Frontiers in Psychology*, 11, 318. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00318>

- Kodner, D. L., & Spreeuwenberg, C. (2002). Integrated care: Meaning, logic, applications, and implications – A discussion paper. *International Journal of Integrated Care*, 2(4), 1–6. <https://doi.org/10.5334/ijic.67>
- Korthagen, F. (2017). Inconvenient truths about teacher learning: Towards professional development 3.0. *Teachers and Teaching*, 23(4), 387–405. <https://doi.org/10.1080/13540602.2016.1211523>
- Munday, B. (2007). *Integrated social services in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Nouwen, C., Van Oosten, A., Binkhorst, J., Van Berkel, J., Van der Korput, J., Paalman, C., & De Vries, A. (2023). Kennissynthese integrale werkwijzen zorg & welzijn en werk & inkomen. Zicht op Integraal Werken.
- Nouwen, C., Van Oosten A. J., Castro, E. M., Van Regenmortel, T., & Tiemens, B. (2025, onder review). Walk Your Talk: A Guide for Development of Integrated Care Practice.
- OECD. (2022). *Integrating social services for vulnerable groups: Bridging sectors for better service delivery*. OECD Publishing.
- Onwuegbuzie, A. J., Dickinson, W. B., Leech, N. L., & Zoran, A. G. (2009). A qualitative framework for collecting and analyzing data in focus group research. *International Journal of Qualitative Methods*, 8(3), 1–21. <https://doi.org/10.1177/160940690900800301>
- Rabiee, F. (2004). Focus-group interview and data analysis. *Proceedings of the Nutrition Society*, 63(4), 655–660. <https://doi.org/10.1079/PNS2004399>
- Reeves, S., Lewin, S., Espin, S., & Zwarenstein, M. (2010). *Interprofessional teamwork in health and social care*. Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781444325027.fmatter>
- Schilder, L. (2013). *Learning that works socially. Empowering the professional identity of the social worker by means of learning processes at and around the workplace*. Utrecht: University of Humanistic Studies.
- Staempfli, A., & Fairtlough, A. (2018). Intervision and professional development: An exploration of a peer-group reflection method in social work education. *British Journal of Social Work*, 49(5), 1254–1273. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcy096>
- Steens, R., Van Regenmortel, T., & Hermans, K. (2018). Beyond the research–practice gap: The development of an academic collaborative centre for child and family social work. *British Journal of Social Work*, 48(6), 1611–1626. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcx126>
- Steyaert, J., Van Den Biggelaar, T., & Peels, J. (2010). *De bijziendheid van evidence-based practice: Beroepsinnovatie in de sociale sector*. Amsterdam: SWP.
- Thompson, N., & Pascal, J. (2012). Developing critically reflective practice. *International and Multidisciplinary Perspectives*, 13(2), 311–325. <https://doi.org/10.1080/14623943.2012.657795>

- Valentijn, P. P., Schepman, S. M., Opheij, W., & Bruijnzeels, M. A. (2013). Understanding integrated care: A comprehensive conceptual framework based on the integrative functions of primary care. *International Journal of Integrated Care*, 13, 1–12. <https://doi.org/10.5334/ijic.886>
- Van Arum, S., Redeker, I., Stouthard, L., Verweij, S., & Van Xanten, H. (2020). *Werkzame elementen bij integraal werken*. Utrecht: Movisie.
- Van Den Broek, A., Kloppenburg, R., & Peeters, M. (2020). Hulp zoeken in een versnipperd systeem: Ervaringen van huishoudens met complexe problematiek. *Sociaal Bestek*, 82(2), 22–30.
- Van Den Groot, N., Bosch, L., & Dekker, R. (2021). Multiproblematiek in Nederland: Trends en beleidsreacties. *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, 5(3), 45–61.
- Van Der Zwet, R., Beneken genaamd Kolmer, D., & Schalk, R. (2011). Op weg naar een interactieve benadering van evidence-based werken in de sociale sector in Nederland. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 20(4), 62–78. <https://doi.org/10.18352/jsi.280>
- Van Pelt, M., Roose, R., Hoijtink, M., Spierts, M., & Verharen, L. (2020). *Professionalisering van sociaal werk*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.